

ความเชื่อเรื่องพระอุปคุตปราบมาร: การสืบทอดและการผลิตซ้ำในสังคมไทยปัจจุบัน*

วัชรภรณ์ ดิษฐบ้าน**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาปรากฏการณ์การสืบทอดและการผลิตซ้ำคติความเชื่อเรื่องพระอุปคุตปราบมารที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน อันมีความหลากหลายทั้งรูปแบบและพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่าการสืบทอดคติความเชื่อเรื่องพระอุปคุตปราบมารปรากฏในพิธีกรรมอัญเชิญพระอุปคุตมาคุ้มครองงานพิธีทางพุทธศาสนา พิธีกรรมดังกล่าวยังคงมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องในวัฒนธรรมของคนไทยภาคเหนือและภาคอีสาน ในปัจจุบันยังพบว่าการผลิตซ้ำความเชื่อเรื่องพระอุปคุตปราบมารผ่านการนำพิธีกรรมการอัญเชิญพระอุปคุตไปใช้ในบริบทอื่นที่มีในงานพิธีทางพุทธศาสนารูปแบบเดิม นอกจากนี้ยังมีการสร้างพระอุปคุตเพื่อป้องกันภัยพิบัติในบริเวณชายฝั่งทะเลของจังหวัดในภาคตะวันตกและภาคใต้ด้วย ปรากฏการณ์เหล่านี้แสดงให้เห็นพลวัตของความเชื่อ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกและโครงการวิจัยเรื่อง “พระอุปคุต: การสืบทอดและการผลิตซ้ำความเชื่อ ตำนานและพิธีกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน” ภายใต้ชุดโครงการเมธีวิจัยอาวุโส สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เรื่อง “คติชนสร้างสรรค์” พลวัตและการนำคติชนไปใช้ในสังคมไทยร่วมสมัย (2554-2557)

** อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และนิสิตดุสิตบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย (คติชนวิทยา) ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตำนานและพิธีกรรมเรื่องพระอุปคุตปราบมารที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน อันมีทั้งรูปแบบที่มีการสืบทอดและการผลิตซ้ำในบริบทใหม่ที่แตกต่างจากเดิม

คำสำคัญ: พระอุปคุต, พุทธศาสนา, ความเชื่อ, ตำนานและพิธีกรรม, การสืบทอดวัฒนธรรม, การผลิตซ้ำวัฒนธรรม

The Belief in Phra Upakhut's Defeat of Mara: Transmission and Reproduction in Contemporary Thai Society*

Watcharaporn Distapan**

Abstract

This research aims to study the phenomena of transmission and reproduction of the belief in Phra Upakhut's defeat of Mara (demons) in Thai society, which appear in many varied forms in different areas. The research finds that transmission of the belief in Phra Upakhut's defeat of demons can be found in the ceremony of inviting Phra Upakhut to protect Buddhist rituals. Such ceremonies have been continuously practiced in northeastern and northern Thai culture. At present, reproduction of the belief in Phra Upakhut's defeat of demons is even utilized in rituals in different occasions rather than traditional Buddhist ones. Moreover, images of Phra Upakhut are produced to provide safeguard against calamities in some coastal provinces in the west and the south of Thailand. These phenomena show the dynamics of the beliefs, legends and

* This article is part of the dissertation for the Doctor of Philosophy and of the research project titled "*Phra Upakhut: Transmission and Reproduction of Belief, Myth and Ritual in Contemporary Thai Society*" under the TRF Senior Research Scholar project series "*Creative Folklore*": *Dynamics and Application of Folklore in Contemporary Thai Society* (2011-2014).

** Lecturer, Department of Thai, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, and Ph.D. Candidate (Folklore), Department of Thai, Chulalongkorn University

ceremonies surrounding Phra Upakhut's defeat of demons which still exist in present Thai society, though varied in the transmission patterns and in the different contexts of reproduction.

Keywords: Phra Upakhut, Buddhism, belief, myth and ritual, cultural transmission, cultural reproduction